

Gedl, Marek

Kierunek Archeologii Polski na Uniwersytecie Jagiellońskim przed 1945 rokiem

Światowit 32, 187-197

1971

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

IV. KRONIKA

Marek Gedl

Katedra Archeologii Polski Uniwersytetu Jagiellońskiego

KIERUNEK ARCHEOLOGII POLSKI NA UNIWERSYTECIE JAGIELLOŃSKIM PRZED 1945 ROKIEM

ORGANIZACJA I DYDAKTYKA

Katedra Archeologii Polski Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie posiada najstarsze, bo ponad stuletnie, tradycje spośród wszystkich katedr archeologii na uniwersytetach naszego kraju. Na uniwersytecie w Krakowie najwcześniej rozpoczęto nauczanie archeologii powszechnej i Polski w języku ojczystym, tutaj też studiowali niemal wszyscy spośród czołowych archeologów okresu międzywojennego, którzy organizowali placówki archeologiczne na innych uniwersytetach niepodległej już Polski¹.

Początki nauczania archeologii na Uniwersytecie Jagiellońskim możemy odnieść do roku 1863, kiedy to J. Łepkowski² habilitowany w tym roku jako docent archeologii średniowiecznej, rozpoczął systematyczne wykłady

¹ Przy opracowywaniu niniejszego szkicu korzystano z prac takich jak: R. Jamka, *Włodzimierz Demetrykiewicz twórca Zakładu Archeologii Przedhistorycznej UJ w Krakowie*, „Prace Archeologiczne”, t. 1, 1960, s. 9 - 15; tenże, *Urywki z okupacyjnych wspomnień archeologa*, w: *Alma Mater w podziemiu*, Kraków 1964, s. 208 - 212; tenże, *Archeologia Polski na Uniwersytecie Jagiellońskim*, w: *Studia z dziejów Wydziału Filozoficzno-Historycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego*, „Prace Historyczne”, t. 16, 1967, s. 287 - 300; M. Bernhard, *Archeologia śródziemnomorska w Uniwersytecie Jagiellońskim*, w: *Studia z dziejów Wydziału Filozoficzno-Historycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego*, „Prace Historyczne”, t. 16, 1967, s. 167 - 285; J. Kostrzewski, *Dzieje polskich badań prehistorycznych*, Poznań 1949; S. Nosek, *Zarys historii badań archeologicznych w Małopolsce*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1967.

Przeprowadzono też studia nad materiałami archiwalnymi przechowywanymi w Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego, gdzie przeglądnięto spisy wykładów oraz teczki personalne pracowników jak też absolwentów, doktorantów i habilitantów. Wykorzystano dane z Kronik Koła Naukowego (rękopis w Katedrze Archeologii Polski U. J.). Wiele cennych informacji udzielił prof. dr R. Jamka, któremu składam tu serdeczne podziękowania.

² J. Łepkowski, urodził się w 1826 roku w Krakowie, zmarł 26 lutego 1894 r.

z zakresu archeologii naszego kraju. Pierwsze jego wykłady kursowe z roku akademickiego 1863/64 nosiły między innymi tytuł: O zabytkach słowiańskich i polskich przedchrześcijańskich.

Zainteresowanie się J. Łepkowskiego archeologią, a także jego związki z uniwersyteckimi zbiorami archeologicznymi są znacznie wcześniejsze. Już w roku 1850 został J. Łepkowski powołany do Komisji Archeologicznej Towarzystwa Naukowego Krakowskiego i współpracował przy zredagowaniu wydanej w tymże roku znanej *Odezwy* tego Towarzystwa³, a w 1855 roku uporządkował zbiory archeologiczne przechowywane przy Bibliotece Jagiellońskiej, gromadzone od 1816 roku. Zbiory te zostały następnie przekazane do utworzonego już w 1850 roku Muzeum Archeologicznego w Krakowie.

Po objęciu zajęć dydaktycznych na uniwersytecie J. Łepkowski rozpoczął ponowną organizację zbiorów archeologicznych w ramach Gabinetu Archeologicznego, które miały stać się między innymi pomocą przy prowadzeniu zajęć dydaktycznych.

W 1867 roku J. Łepkowski został mianowany profesorem nadzwyczajnym archeologii sztuki średniowiecznej. Wykłady jego obok problematyki związanej bardziej z historią sztuki, poświęcone były archeologii. Świadczy o tym temat wykładów w semestrze zimowym roku akademickiego 1867/68, które traktowały między innymi „o czytaniu runów, o budowlach na palach, o mogiłach i grobowych zabytkach słowiańskich, pogańskich”. Podobny wykład w semestrze letnim tegoż roku „objaśniony był okazami z gabinetu utworzonego przy katedrze (nie mającego jeszcze lokalności dla siebie) oraz zabytkami z muzeum”. Tematy wykładów J. Łepkowskiego poruszały nie tylko samą problematykę archeologiczną jak na przykład wykład: O wykopaliskach z grobów pogańskich, wygłaszany w semestrze zimowym 1868/69 roku, ale także dotyczyły pewnych zagadnień metodycznych archeologii. Przykładem może tu być wykład wygłaszany także w semestrze zimowym roku 1868/69, zatytułowany: Zakres archeologii, jej działy — bibliografia tego przedmiotu. W swej pracy dydaktycznej J. Łepkowski zajmował się też muzealnictwem archeologicznym. Wykład z letniego semestru 1869 roku traktował: O urządzeniu zbiorów starożytności, a wykład także z letniego semestru roku następnego nosił tytuł: O zabytkach pogańskich słowiańskich — z informacją o ich systematyzowaniu w gabinetach archeologicznych.

W 1875 roku J. Łepkowski został profesorem zwyczajnym. W dalszym ciągu obok wykładów z historii sztuki prowadził zajęcia poświęcone archeologii. Tak na przykład w roku akademickim 1875/76 wykłady jego nosiły tytuły: O zabytkach z okresów przedhistorycznych i O zakresie badań archeologicznych

³ Odezwa Towarzystwa Naukowego z Uniwersytetem Jagiellońskim połączonego w celu archeologicznych poszukiwań wraz ze skazówką mogącą posłużyć za przewodnika w poszukiwaniach tego rodzaju. Kraków 1850.

z krytycznym poglądem na zagraniczną i polską literaturę tego przedmiotu. W roku następnym doszedł jeszcze wykład zatytułowany: O konserwatorstwie zabytków pomnikowych oraz o systemach tworzenia i urządzania zbiorów archeologicznych. Ta tematyka wykładów powtarza się także w latach następnych. J. Łepkowski nie ograniczał się tylko do terenów Galicji, ale zaznajał swych słuchaczy z materiałami archeologicznymi z obszaru Polski historycznej. Przykładem tego są wykłady: O zabytkach starożytności na przestrzeni od Karpat po Bałtyk (rok 1883), czy: O zabytkach wykopalisk z przestrzeni od Karpat po Bałtyk (rok 1891). Obok tych zajęć, poświęconych specjalnie archeologii terenów Polski J. Łepkowski prowadził wykłady, które możemy określić jako traktujące o archeologii powszechnej oraz zajęcia z muzealnictwa archeologicznego, połączone z praktycznymi zajęciami w Gabinetie Archeologicznym.

Obok pracy dydaktycznej poświęconej archeologii i historii sztuki J. Łepkowski, znany jako dobry organizator, pełnił rozmaite funkcje na uniwersytecie. W 1877 roku został prodziekanem Wydziału Filozoficznego, a w roku następnym dziekanem. Wreszcie w roku 1866 objął stanowisko rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prowadził też wykłady, głównie z historii sztuki w Szkole Sztuk Pięknych w Krakowie (od 1881 roku). Działalność czynną w dziedzinie muzealnictwa, pełniąc w latach 1866 - 1884 funkcję naczelnika zarządu biblioteki i muzeum ks. Władysława Czartoryskiego, a także konserwatorstwa, będąc od 1875 roku konserwatorem zabytków historycznych oraz wykopalisk.

Działalność J. Łepkowskiego w dziedzinie archeologii była szeroko znana i doceniana, także poza obrębem Galicji. Od roku 1873 J. Łepkowski został czynnym członkiem Akademii Umiejętności w Krakowie, był także członkiem zagranicznym Akademii w Peszcie (od 1880 roku), oraz został powołany na członka towarzystw naukowych archeologicznych i antropologicznych w Wiedniu, Berlinie, Wrocławiu, Królewcu, Pradze, Norymberdze, Wilnie i Poznaniu. Między innymi był wiceprezydentem międzynarodowego kongresu antropologiczno-archeologicznego, który odbył się w Peszcie w 1876 roku.

W roku 1894 J. Łepkowski umiera i z tym momentem następuje załamanie się rozwoju archeologii na Uniwersytecie Jagiellońskim. Załamanie to nastąpiło w okresie ogólnego upadku, tak dotąd ożywionego, krakowskiego ośrodka archeologicznego⁴. Katedrę po J. Łepkowskim objął M. Sokołowski, który zajmował się już wyłącznie problematyką historii sztuki. Bogaty księgozbiór, jak też i całość zbiorów Gabinetu Archeologicznego przechodzą następnie do utworzonego Zakładu Historii Sztuki⁵. Przez ponad dziesięć lat na Uni-

⁴ W 1886 roku zmarł A. H. Kirkor, w 1891 I. Kopernicki, w 1893 roku wyjechał z Krakowa G. Ossowski. S. Nosek, *Zarys historii*, s. 66.

⁵ Zbiory archeologiczne dawnego Gabinetu Archeologicznego zostały przekazane Zakładowi Archeologii Przedhistorycznej dopiero w 1931 roku.

wersytecie Jagiellońskim nie prowadzono zajęć dydaktycznych z dziedziny archeologii Polski. Utworzono natomiast w 1897 roku Katedrę Archeologii Klasycznej, którą poprowadził P. Bieńkowski.

Dopiero w 1905 roku W. Demetrykiewicz⁶ habilitował się na Uniwersytecie Jagiellońskim w zakresie archeologii przedhistorycznej i rozpoczął wykłady, początkowo jako prywatny docent, a od 1907 roku jako profesor tytularny. W. Demetrykiewicz zaprowadził w swych wykładach systematyczny kurs archeologii w cyklach trzyletnich. Wykłady kursowe w poszczególnych semestrach nosiły kolejno następujące tytuły: Początki kultury i starsza epoka kamienna, Kultura epoki neolitycznej ze szczególnym uwzględnieniem zabytków ceramiki malowanej na ziemiach dawnej Polski, Kultura epoki brązowej i tzw. hallstattskiej, ze szczególnym uwzględnieniem wykopalisk na ziemiach polskich, Kultura celtycka (La Tène) i okres wpływu cywilizacji cesarstwa rzymskiego u ludów przedhistorycznych Europy oraz Okres wędrówek ludów i końcowa epoka przedhistoryczna w świetle wykopalisk. Tematyka prowadzonych wykładów kursowych obejmowała w zasadzie całokształt pradziejów, z zastosowaniem nowoczesnej periodyzacji.

Obok wykładu kursowego W. Demetrykiewicz prowadził także wykłady w typie monograficznym: Początki sztuki u ludów przedhistorycznych Europy, Ziemia Krakowska w czasach przedhistorycznych czy też Figury kamienne tzw. „bab” w Azji i Europie i stosunek ich do mitologii słowiańskiej. Wykłady monograficzne jedno lub dwugodzinne prowadzone były na zmianę w poszczególnych latach obok także jedno lub dwugodzinnego wykładu kursowego. W roku 1912 W. Demetrykiewicz wprowadził jeszcze wykład zatytułowany: Przegląd typów wykopalisk przedhistorycznych na ziemiach polskich. W pierwszych latach wojny światowej wykłady z archeologii zostają przerwane na skutek wyjazdu W. Demetrykiewicza do Szwajcarii.

⁶ W. Demetrykiewicz, urodzony 9 września 1859 r. w Złoczowie, zmarły 13 kwietnia 1937 r. w Krakowie. Studiował prawo na Uniwersytecie Jagiellońskim, w 1884 roku uzyskał doktorat praw na podstawie rozprawy pt.: *Konserwatorstwo zabytków archeologicznych ze stanowiska dziejów kultury i nauki porównawczej prawa*. Studiował następnie historię sztuki i archeologię pod kierunkiem J. Łepkowskiego. Początkowo poświęcił się ochronie zabytków architektury (uratował przed rozbiórką gotycką katedrę w Tarnowie) i współpracował z Gronem Konserwatorów Galicji Zachodniej. W 1887 roku został członkiem korespondentem Centralnej Komisji Konserwatorskiej w Wiedniu, w latach 1889 - 1895 pełnił funkcję sekretarza Grona Konserwatorów Galicji Zachodniej, a w 1891 roku został mianowany Konserwatorem Państwowym na teren Galicji Zachodniej. Po odejściu G. Ossowskiego w 1894 roku, objął kierownictwo Muzeum Archeologicznego Akademii Umiejętności w Krakowie, którym kierował do końca życia. W tymże roku został członkiem Komisji Antropologiczno-Archeologicznej i Etnograficznej Akademii Umiejętności, a w dwa lata później (1896) sekretarzem działu archeologicznego. Redagował dział archeologii w wydawnictwach Akademii Umiejętności. R. Jamka, *Włodzimierz Demetrykiewicz twórca Zakładu Archeologii Przedhistorycznej U. J. w Krakowie*, „Prace Archeologiczne”, t. 1, 1960, s. 9 - 15.

W. Demetrykiewicz początkowo jako prywatny docent, a następnie jako profesor tytularny nie był kierownikiem katedry i nie posiadał prawa egzaminowania i doktoryzowania swych słuchaczy, których dość znaczne grono możemy wymienić w latach poprzedzających I wojnę światową. W okresie tym wykładów W. Demetrykiewicza słuchali między innymi: W. Antoniewicz, M. Drewko, E. Frankowski, R. Horoszkiewicz, R. Jakimowicz, J. Kostrzewski, L. Kozłowski, M. Ruxerówna i J. Żurowski. Z uczniów tych jedynie J. Żurowski doktoryzował się, a następnie i habilitował (już w latach powojennych) u W. Demetrykiewicza. Pozostali bądź to uzyskali doktoraty z archeologii przedhistorycznej u P. Bieńkowskiego (W. Antoniewicz), czy u J. Talko-Hryncewicza (E. Frankowski), bądź to na innych uniwersytetach, albo też poprzestali na uzyskaniu absolutorium (jak M. Drewko, który po ukończeniu studiów w 1912 roku, został pierwszym asystentem W. Demetrykiewicza w Muzeum Archeologicznym w Krakowie).

W 1919 roku W. Demetrykiewicz mianowany został profesorem nadzwyczajnym i objął Katedrę Prehistorii, przy której zorganizował Zakład Archeologii Przedhistorycznej. W dwa lata później (1921 rok) otrzymał nominację na profesora zwyczajnego. Asystenturę przy Katedrze w 1921 roku objął J. Żurowski⁷, a woźnym został A. Orkisz (zmarły w czasie II wojny światowej), który pełnił swą funkcję do roku 1939 włącznie. W 1923 roku J. Żurowski przeszedł na stanowisko Konserwatora Zabytków Archeologicznych na obszar zachodniej Małopolski i Górnego Śląska, a zwolnioną asystenturę objął T. Reyman⁸, podówczas student historii, który pozostawał na stanowisku asystenta do 1930 roku. W tymże roku asystenturę objął Rudolf Jam-

⁷ J. Żurowski, urodzony 4 października 1892 roku w Podhajezykach, pow. Rudki, zmarł 22 stycznia 1936 roku. Studiował na Uniwersytecie Jagiellońskim, a także na Uniwersytecie we Wiedniu. Doktoryzował się na Uniwersytecie Jagiellońskim w 1922 roku. Od 1920 roku pełnił funkcję Państwowego Konserwatora Zabytków Przedhistorycznych Małopolski Zachodniej. W latach późniejszych objął swą działalnością także teren Górnego Śląska. Prowadził liczne badania terenowe, z których na szczególną uwagę zasługują prace wykopaliskowe w Złotej (lata 1926 - 1930), badania Kopca Krakusa w Krakowie i badania nad problematyką osadnictwa zachodniej części Karpat polskich, połączone w pewnej mierze z akcją inwentaryzacji grodzisk. R. Jakimowicz, *Ś. P. Józef Żurowski*, „Wiadomości Archeologiczne”, t. 14, 1936, s. 1 - 14.

⁸ T. Reyman, urodzony 6 listopada 1899 roku w Przeworsku, zmarł 7 kwietnia 1955 r. w Krakowie. Studiował historię na Uniwersytecie Jagiellońskim, w 1928 roku uzyskał doktorat z historii. Wcześniej związał się jednak z archeologią, obejmując w 1922 roku asystenturę w Muzeum Archeologicznym w Krakowie przy W. Demetrykiewiczu, a od 1923 roku także asystenturę na Uniwersytecie. Po śmierci W. Demetrykiewicza, w 1937 roku, objął stanowisko dyrektora Muzeum Archeologicznego w Krakowie, które pełnił do śmierci. W 1947 roku habilitował się na Uniwersytecie Jagiellońskim w zakresie muzealnictwa archeologicznego. S. Nosek, *Tadeusz Reyman*, „Wiadomości Archeologiczne”, t. 23, 1956, s. 124 - 127.

ka⁹ i pełnił ją do 1939 roku. Jedynie w roku akademickim 1931/32 zastępstwo po R. Jamce, który wyjechał do Poznania, objął S. Nosek¹⁰.

W latach powojennych W. Demetrykiewicz w dalszym ciągu prowadził systematyczne wykłady kursowe, w których zawarte były wiadomości dotyczące całokształtu pradziejów. Obok nich wygłaszał wykłady monograficzne takie jak: Ślady buddyzmu w pomnikach dalekiego wschodu na ziemiach słowiańskich, Początki sztuki u ludów przedhistorycznych, Kult słońca, kamieni, siekierki i zwierząt u ludów przedhistorycznych, Jaskinie wykute sztucznie w skałach, pod względem archeologicznym, Początki czi zmarłych i obyczaje przedpogrzebowe w epoce przedhistorycznej. Prowadzono też wykłady z dziedziny muzealnictwa i konserwatorstwa: Ochrona oficjalna zabytków przedhistorycznych i muzea wykopalisk, jak też poświęcone technice prowadzenia prac wykopaliskowych: Sposoby prowadzenia wykopalisk i metody badań archeologicznych. Wykłady teoretyczne uzupełnione były dwugodzinnymi ćwiczeniami praktycznymi na materiale zabytkowym.

W 1933 roku W. Demetrykiewicz przeszedł na emeryturę (zmarł w 1937 roku), a kierownictwo Katedry objął doc. J. Żurowski (habilitowany w 1928 roku), uzyskując najpierw wykłady zlecone (rok akademicki 1933/34). W okresie tym opiekę nad Katedrą sprawował prof. L. Piotrowicz. W roku 1934 J. Żurowski dostał tytuł zastępcy profesora. Kierownictwo Katedry spoczywało w jego rękach do stycznia 1936 roku, kiedy zmarł nagle. J. Żurowski jako pewne novum w działalności dydaktycznej obok wykładów i ćwiczeń wprowadził proseminaria. Poświęcał też więcej uwagi zagadnieniom sztuki prehistorycznej, gdyż podówczas słuchaczami obok studiumujących prehistorię byli także studenci historii sztuki.

Opuszczoną przez J. Żurowskiego Katedrą opiekował się prof. S. J. Gąsiorowski, a w jesieni 1936 roku objął ją T. Sulimirski¹¹, który kierował

⁹ R. Jamka, urodzony 17 kwietnia 1906 roku w Krakowie, studiował geografię i prehistorię na Uniwersytecie Jagiellońskim, od roku 1930 związany z Katedrą Prehistorii U. J. Doktorat uzyskał w 1932 roku, a habilitował się w 1947 roku. W latach 1947 - 1950 kierował Katedrą Archeologii Przedhistorycznej Uniwersytetu Wrocławskiego. Od roku 1950, początkowo jako profesor nadzwyczajny, później jako profesor zwyczajny, kieruje Katedrą Archeologii Polski U. J. w Krakowie.

¹⁰ S. Nosek, urodzony 22 marca 1909 roku w Krakowie, zmarł tamże 19 lipca 1966 roku. Studiował historię i prehistorię na Uniwersytecie Jagiellońskim, doktorat z prehistorii uzyskał w 1938 roku, habilitował się w 1947 roku. Od 1933 roku pracował w Muzeum Archeologicznym w Krakowie. W 1947 roku objął kierownictwo Katedry Prehistorii Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie. Od roku 1954, początkowo jako profesor nadzwyczajny, później jako profesor zwyczajny kierował Zakładem Archeologii Małopolski IHKM PAN w Krakowie. W latach 1955 - 1961 był dyrektorem Muzeum Archeologicznego w Krakowie. J. Kostrzewski, *Stefan Nosek*, „Z Otchłani Wieków” r. 32, 1966, s. 235 - 236.

¹¹ T. Sulimirski, urodzony 1 kwietnia 1898 roku w Kobyłanach pow. Krosno, studiował na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie, gdzie uzyskał doktorat z prawa

Katedrą do wybuchu działań wojennych we wrześniu 1939 roku. T. Sulimirski w swych wykładach zajmował się ogólnie pradziejami Polski, omawiając je na szerokim tle europejskim. Wprowadził też seminaria, poświęcone problematyce pochodzenia i praojczyzny Słowian.

W okresie międzywojennym Katedra miała liczne jak na owe czasy grono słuchaczy, z których studia prehistoryczne ukończyli jeszcze w czasach W. Demetrykiewicza: J. Żurowski (doktorat 1922 r.), G. Leńczyk (doktorat 1929 r.), H. Nebenzahl (doktorat 1930 r.), R. Jamka (magisterium 1930 r., doktorat 1932 r.), K. Salewicz (magisterium 1932 r.), J. Fitzke (magisterium 1932 r.) i J. Marciniak (magisterium 1933 r.). Podczas kierownictwa Katedrą przez J. Żurowskiego magisteria w 1934 roku uzyskali J. Bartys, S. Nosek i T. Szczygielski. Natomiast u T. Sulimirskiego możemy zanotować tylko doktorat S. Noska w 1938 roku.

Działalność dydaktyczna Katedry została przerwana na skutek działań wojennych we wrześniu 1939 roku. Okupacyjne władze niemieckie zajęły lokal Katedry i zagabiły bibliotekę, zbiory oraz pozostały inwentarz. Przerwa w działalności dydaktycznej nie trwała jednak długo, gdyż już w roku 1941 R. Jamka i A. Jura¹² podejmują nauczanie prehistorii, zorganizowane następnie w ramach Tajnego Uniwersytetu Jagiellońskiego¹³. Wykłady poświęcone problematyce starszej epoki kamienia prowadził A. Jura, a związane z pozostałymi okresami R. Jamka. Zajęcia te przeznaczone były początkowo dla słuchaczy, którzy rozpoczęli studia na prehistorii przed wybuchem wojny (Ludwik Dubiel, Anna Kowalska, Adolf Nasz, Maria Trzepacz) lub związali się z archeologią w czasie wojny (Stanisław Buratyński), a potem także dla studentów historii i historii sztuki. Prowadzono je w oparciu o prywatne księgozbiory oraz o bibliotekę i zbiory Muzeum Archeologicznego w Krakowie. Zajęcia dydaktyczne kontynuowano do końca okupacji niemieckiej i od chwili wyzwolenia przystąpiono do ponownej organizacji Katedry Archeologii Przedhistorycznej¹⁴.

w 1924 roku, a doktorat z prehistorii w 1929 roku. Habilitował się w 1931 roku we Lwowie. Pracował początkowo na uniwersytecie lwowskim, a od 1936 roku objął kierownictwo Katedry Prehistorii na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. W czasie II wojny światowej przeniósł się do Anglii, gdzie wykłada archeologię na tamtejszych uniwersytetach.

¹² A. Jura, urodzony 27 listopada 1883 roku w Wieprzu, pow. Wadowice, zmarły 19 listopada 1958 roku w Krakowie, profesor gimnazjalny, amatorsko zajmujący się archeologią, zwłaszcza problematyką starszej epoki kamienia. Prowadził badania głównie w okolicach Krakowa, a także w Jaskini Magury w Tatrach. Jego bogata kolekcja obecnie w zbiorach Muzeum Archeologicznego w Krakowie.

¹³ R. Jamka, *Urywki z okupacyjnych wspomnień archeologa*, w: *Alma Mater w podziemiu*, Kraków 1964, s. 208 - 221.

¹⁴ M. Gedl, *Katedra Archeologii Polski Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, w latach 1945 - 1967*, „Światowit”, t. 30, 1969, s. 249 - 257.

ZBIORY I BADANIA TERENOWE

Zbiory archeologiczne gromadzone od 1816 roku przy Bibliotece Jagiellońskiej, związane były w poważnym stopniu z Towarzystwem Naukowym Krakowskim, a po roku 1855 zostały przekazane do nowoutworzonego podówczas Muzeum Archeologicznego. J. Łepkowski z chwilą objęcia nowej katedry rozpoczął od nowa gromadzenie zbiorów archeologicznych w ramach Gabinetu Archeologicznego. W zbiorach tych znalazły się materiały z różnych ziem polskich, a zwłaszcza z Wielkopolski. Te ostatnie materiały J. Łepkowski uzyskał dzięki swym powiązaniom rodzinnym z tym terenem. W skład Gabinetu Archeologicznego wchodziły obok zabytków archeologicznych z ziem polskich także materiały archeologiczne oraz kopie z obszarów pozapolskich, a także dzieła sztuki. J. Łepkowski sam interesował się problematyką muzealnictwa i za jego kierownictwa Gabinet Archeologiczny urósł do rangi poważnego zbioru muzealnego. Pod koniec życia J. Łepkowskiego kierownictwo Gabinetu Archeologicznego przeszło w ręce M. Sokołowskiego interesującego się już wyłącznie historią sztuki. Od tego momentu zbiory archeologiczne Gabinetu stały się właściwie martwą kolekcją.

W wyniku długotrwałych starań udało się W. Demetrykiewiczowi dopiero w 1931 roku wydzielić zbiory archeologiczne i część księgozbioru z dawnego Gabinetu Archeologicznego, i przejąć je w posiadanie Zakładu Archeologii Przedhistorycznej. Zbiory te zostały ponownie uporządkowane i stopniowo wzbogacone materiałami uzyskanymi podczas badań wykopaliskowych prowadzonych z ramienia Katedry. Badania te zostały zapoczątkowane stosunkowo późno, co było spowodowane brakiem odpowiednich funduszy przeznaczonych na ten cel. Dopiero w 1933 roku R. Jamka rozkopał cmentarzysko w Skrajnej, pow. Kalisz. Prowadzone też były badania powierzchniowe w okolicach Krakowa przez ówczesnych studentów — członków Koła Naukowego.

Ożywienie terenowych prac badawczych prowadzonych z ramienia Katedry nastąpiło w ostatnich latach poprzedzających wybuch II wojny światowej, kiedy kierownictwo Katedry objął T. Sulimirski. W 1937 roku przeprowadzono serię badań wykopaliskowych na terenach wschodnich (Rakowa, pow. Sambor, Płauca Wielka, pow. Brzeżany, Wiśniowiec, pow. Krzemieniec i Szpikłoso, pow. Krzemieniec), które wiązały się z planami badawczymi nowego kierownika, który przybył do Krakowa ze Lwowa. Następnie jednak problematyka badawcza objęła tereny zachodniej Małopolski. Rozpoczęto badania cmentarzyska kultury łużyckiej w Mydlnikach, pow. Kraków (T. Sulimirski i R. Jamka w 1937 roku), oraz grodzisk w Zawadzie Lanckorońskiej, pow. Brzesko (R. Jamka i G. Leńczyk w latach 1938 - 1939), Żywcu-Sporyszu (T. Sulimirski i A. Nasz w 1938 roku), Starym Żmigrodzie, pow. Jasło (T. Sulimirski i C. Blajda w 1939 roku). Obok badań samo-

dzielnych, Katedra współpracowała ściśle z Muzeum Archeologicznym PAU w Krakowie.

Po zajęciu Krakowa przez wojska niemieckie we wrześniu 1939 roku lokal Katedry mieszczący się podówczas w Pałacu pod Baranami zajęty został przez władze okupacyjne. Najcenniejsza część zbiorów została zagrabiona przez okupantów i bezpowrotnie zaginęła. Natomiast pozostała część została złożona w Muzeum Archeologicznym, gdzie przebywa dotąd w charakterze depozytu Katedry.

KOŁO NAUKOWE

W 1929 roku zorganizowane zostało Koło Naukowe słuchaczy prehistorii Uniwersytetu Jagiellońskiego¹⁵. Pierwszym przewodniczącym Koła został G. Leńczyk, a sekretarzem R. Jamka. Koło, otaczane opieką przez kolejnych kierowników Katedry, istniało do wybuchu działań wojennych, a następnie zostało reaktywowane po wojnie. Studenci zrzeszeni w Kole prowadzili badania poszukiwawcze w okolicach Krakowa, a także organizowali życie towarzyskie w archeologicznym środowisku krakowskim. W 1930 roku zorganizowano jubileusz 70 rocznicy urodzin prof. W. Demetrykiewicza, połączony z pierwszym ogólnopolskim zjazdem studentów prehistorii. W Zjeździe udział wzięli obok studentów krakowskich także słuchacze z Poznania i Lwowa. Poważnym dorobkiem członków Koła Naukowego było przygotowanie do druku indeksu do wydawnictw Polskiej Akademii Umiejętności¹⁶. Redakcja tej pracy spoczywała w rękach G. Leńczyka. Studenci brali udział w badaniach terenowych prowadzonych przez Katedrę, a także zastępowali pracowników naukowych podczas wykopalisk na niektórych stanowiskach (Żywiec-Sporysz — A. Nasz, Stary Żmigród — C. Blajda).

¹⁵ O założeniu Koła czytamy następującą notatkę w Kronice Koła Prehistoryków uczniów Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie: „Pierwsze życzenie założenia Koła wyraził prof. dr Włodz. Demetrykiewicz do swego asystenta Tadeusza Reymana, a potem z podobnym życzeniem zwrócił się Profesor do słuchacza prehistorii Gabriela Leńczyka, który zajęty pracą zawodową, nauczycielską i studjami akademickimi, prosił o zwłokę. Działo się to w r. szk. 1927/8. Z końcem roku akad. 1928/9 podjął prace organizacyjne nad założeniem Koła ówczesny asystent prof. Demetrykiewicza dr. Tadeusz Reyman, który łącznie ze słuchaczem Rudolfem Jamką opracował statut Koła, przyjęty przez zgromadzenie przyszłych członków w dniu 15 czerwca w liczbie 18 obecnych, a zatwierdzony przez Senat Akademicki pismem z dnia 25/VI 1929. Kuratorem Koła został równocześnie mianowany prof. dr Włodzimierz Demetrykiewicz, który na lokal Koła oddał zakład prehistorii U. J.”

¹⁶ Skorowidz osób, miejscowości, rycin, map i planów do działu archeologicznego wydawnictw Komisji Antropologicznej P. A. U. w latach 1877 - 1927, Kraków 1931 - 1937.

WYKAZ HABILITACJI, DOKTORATÓW I MAGISTERIÓW
Z ZAKRESU ARCHEOLOGII PRZEDHISTORYCZNEJ UZYSKANYCH
PRZED 1945 ROKIEM NA UNIWERSYTECIE JAGIELLOŃSKIM

HABILITACJE

1863

1. Józef Łepkowski, w zakresie archeologii średniowiecznej z zastosowaniem do zabytków słowiańskich i polskich, na podstawie dotychczasowego dorobku naukowego.

1905

2. Włodzimierz Demetrykiewicz, w zakresie archeologii przedhistorycznej, na podstawie dotychczasowego dorobku naukowego, z wymienioną na pierwszym miejscu pracą: *Urgeschichte Galiziens*.

1920

3. Leon Kozłowski, w zakresie prehistorii, na podstawie pracy pt. *Groby megalityczne na wschód od Odry*.

1928

4. Józef Żurowski, w zakresie archeologii przedhistorycznej (prehistorii), na podstawie pracy pt. *Skarby halszackiego okresu z doliny Dunajca*.

PRACE DOKTORSKIE

1918

1. Włodzimierz Antoniewicz, *Rola bursztynu w czasach przedhistorycznych Europy*.

1920

2. Eugeniusz Frankowski, *Nagrobki o głowicy kolistej na półwyspie iberyjskim*.

1922

Józef Żurowski, *Wykopalisko z Jakuszowic Małych, na tle pokrewnych zabytków krajów ościennych*.

1929

4. Gabriel Leńczyk, *Przedhistoryczne znaleziska żelazne w zbiorach krakowskich*.

1930

5. Helena Nebenzahl, *Ceramika grodziskowa*.

1932

6. Rudolf Jamka, *Cmentarzysko w Kopkach w pow. niskim na tle okresu wpływów rzymskich w Małopolsce zachodniej*.

1938

7. Stefan Nosek, *Kultura grobów skrzynkowych i podkloszowych w Polsce południowo-zachodniej.*

PRACE MAGISTERSKIE

1930

1. Rudolf Jamka, *Cmentarzysko kultury grobów skrzynkowych i podkloszowych w Błoniu.*

1932

2. Kazimierz Salewicz, *Rozmieszczenie stanowisk prehistorycznych w Małopolsce południowo-zachodniej.*

3. Jan Fitzke, *Neolit w jaskiniach krakowskich lewego porzecza Rudawy.*

1933

4. Józef Marciniak, *Cmentarzysko rzędowe, wczesnohistoryczne, odkryte w Strzemieszycach Wielkich w powiecie będzińskim.*

1934

5. Jan Bartys, *Siekiery kamienne w zbiorach krakowskich.*

6. Stefan Nosek, *Trzy figury kamienne z Bambergu.*

7. Tomasz Szczygielski, *Ceramika malowana z Horodnicy nad Dniestrem.*